

Өзбекстан Республикасы Олий Мажлиси Сенатының төртинши жалпы мәжлиси ҳаққында МӘЛИМЛЕМЕ

2020-жыл 11-май күни Ташкент қаласында Өзбекстан Республикасы Олий Мажлиси Сенатының төртинши жалпы мәжлиси болып өтті.

Онда ҳүкимет ағзалары, министрликлер ҳәм уйымлардың басшылары, ғалаба хабар қуралларының ўәкиллери қатнасты.

Видеоконференцбайланыс түринде өткерилген бул жалпы мәжлисти Өзбекстан Республикасы Олий Мажлиси Сенатының Баслығы Танзила Норбоева алып барды.

Сенат ағзалары тәрәпинен 20 мәселе, соның ишинде, 10 нызам көрип шығылған жалпы мәжлистиң жумысы Олий Мажлис Сенатының веб-сайты ҳәм социаллық тармақлардағы рәсмий ҳәм «Узрепорт» телеканалында тиккелей көрсетилди.

Дәслеп сенаторлар «Саломатлик» орденин шөлкемлестириў ҳаққында»ғы ҳәм «Соғлом турмуш» медалын шөлкемлестириў ҳаққында»ғы Өзбекстан Республикасы нызамларын додалады.

Дүнья көлеминде коронавирус пандемиясы даўам етип атырған бир ўақытта елимизде мәмлекетимиздиң басшысының басшылығында тез ҳәм әҳмийетли илажлар әмелге асырылып, пидайы шыпакерлер, ишки ислер ҳәм Миллий гвардия хызметкерлери, сақаўатлы инсанлар, карантин шараятында халқымыздың мәртлиги менен пандемияны жылаўлаўға ерисилмекте. Усы мүнәсибет менен «Саломатлик» орденин шөлкемлестириўди дәўирдиң өзи талап етпекте.

Бул орден еки дәрежеден ибарат болып, I дәрежели «Саломатлик» ордени менен медицина тараўын раўажландырыў, заман талаплары тийкарында жетилистириў ҳәм халықтың саламатлығын беккемлеў

жумысларына мүнәсип үлес қосқанлар сыйлықланады. II дәрежелі орден менен болса халықтың саламатлығын қорғау, түрлі кеселликлердің уақытында алдын алу және сапластыруда белсене қатнасқан шахслар сыйлықланады.

Сондай-ақ, халық арасында саламат турмыс тәризін қәлиплестиру, жеке гигиена қағыйдаларына әмел етиуді кеңнен үгит-нәсиятлау, дене тәрбияны күнделікли турмыс тәризине айландырып, жәмийетшиликке жеке үлги болып атырған ұатанласларымыздың хызметлерін тән алу мақсетінде «Соғлом турмуш» медалы шөлкемлестирилмекте.

«Саломатлик» ордени және «Соғлом турмуш» медалы менен сырт ел пуқаралары және пуқаралығы болмаған шахслар да сыйлықланыуы мүмкин.

Бул ызамлар сенаторлар тәрепинен мақулланды.

Буннан соң Сенат ағзалары «Фахрий мурабий» орденин шөлкемлестиру хәққындағы Өзбекстан Республикасы ызамын көрип шықты. Усы ызамға қосымша сыпатында «Фахрий мурабий» ордени хәққында реже және орденин сыпатламасы тастыйықланған.

Режеге бола «Фахрий мурабий» ордени менен жасларды ана Ұатанға мухаббат және садықлық, миллий және улымаинсанийлық қәдириятларға хұрмет руўхында тәрбиялау, жас талант ийелерін хәр тәреплеме қоллап-қууатлау, олардың билим және қәбилетлерін және де рауажландыруға мүнәсип үлес қосқан ұатанласларымыз сыйлықланады.

Қалаберсе, бул орден өзиниң терең билим және бай турмыслық тәжирийбеси менен жаслардың мәнауйиятын жоқарылатыу және халық арасында саламат турмыс тәризін кеңнен үгит-нәсиятлау бойынша жеке үлги көрсетип атырған, мәмлекет және жәмийет алдындағы жоқары хызметлери менен айрықша итибарға ерискен Өзбекстан Республикасының пуқаралары, сырт ел пуқаралары және пуқаралығы болмаған шахслар да сыйлықланыуы мүмкин. Сенат ағзалары бул ызамды мақуллады.

Парламенттиң жоқары палатасының ағзалары төртінши жалпы мәжилис шеңберинде «2020-жыл ушын Өзбекстан Республикасының Мәмлекетлик бюджети ҳаққында»ғы Өзбекстан Республикасы Нызамына өзгерислер ҳәм қосымшалар киргизиў ҳаққында»ғы Өзбекстан Республикасы нызамын көрип шықты.

Бул нызам Президентимиздиң «Коронавирус пандемиясы ҳәм глобал кризис жағдалайларының экономика тармақларына унамсыз тәсирин жумсартыў бойынша биринши гезектеги илажлар ҳаққында»ғы пәрманы ҳәм «Коронавирус пандемиясы дәўиринде Өзбекстан Республикасы Мәмлекетлик бюджетиниң турақлылығын тәмийинлеў ҳәм биринши гезектеги илажларды өз ўақтында қаржыландырыў илажлары ҳаққында»ғы қарарына муўапық қабыл етилген.

Нызамның қабыл етилиўи коронавирус пандемиясы ҳәм глобал кризис дәўиринде Өзбекстан Республикасы Мәмлекетлик бюджетиниң турақлылығын тәмийинлеў ҳәм тийкарғы бағдарларын инабатқа алған қәрежетлерин оптималластырыў мақсетлерине хызмет етеди.

Пәрманға муўапық Кризиске қарсы гүресиў қоры шөлкемлестирилгенлиги мүнәсибети менен республикалық бюджеттен ажыратылатуғын қаржылардың шекленген муғдарларына өзгерислер киргизилип, нызамның 5-қосымшасы жаңа редакцияда берилмекте.

Буннан тысқары, мәмлекетемиз басшысының қарарларына тийкарланып айырым мәмлекетлик басқарыў уйымларының структурасына ҳәкимшилик өзгерислер әмелге асырылып атырғанлығы, сондай-ақ, жыллық бюджет ҳаққындағы нызам биринши мәрте енгизилиўи мүнәсибети менен әмелиятта жүзеге келип атырған айырым жағдайлардан келип шығып, басқа өзгерислер де киргизиў зәрүрлиги пайда болған.

Сондай-ақ, Президентимиздиң қарарына тийкарланып республикалық ҳәм жергиликли бюджетлерден әмелге асырылып атырған қәрежетлерди қысқартыў бойынша тийисли илажлар белгиленген ҳәм олардың орынланыўының ҳуқықый тийкарлары нызамда белгиленген. Атап айтқанда, республикалық бюджеттен адвокатлар тәрәпинен юридикалық жәрдем көрсетилгенлиги ушын ҳақы төлеў, фермер

хожалықлары тәрәпинен пайдаланылып атырған электр энергиясының бахасын қаплаў ушын ҳәм мәмлекетлик емес мектепке шекем билимлендириў шөлкемлери ушын берилетуғын субсидиялар жергиликли бюджетлер арқалы қаржыландырылыўы белгиленип атырғанлығы себепли аймақлық бюджетлерге берилетуғын трансфертлер көбейтилмекте.

Нызам менен коронавирус пандемиясы ҳәм глобал кризис дәўиринде Мәмлекетлик бюджеттиң турақлылығын тәмийинлеў мақсетинде бюджет қәрежетлери оптималластырылмақта ҳәм тийкарғы бағдарларға, яғный коронавирус пандемиясына қарсы гүресий ҳәм оның экономика тармақларына унамсыз тәсирин жумсартый бойынша биринши гезектеги илажларға жумсалыўы нәзерде тутылған. Нызам сенаторлар тәрәпинен мақулланды.

Соң «Жер участкаларын нызамсыз алғаны ушын жуўапкершилик күшейтилгенлиги мүнәсибети менен Өзбекстан Республикасының айырым нызам ҳүжетлерине өзгерислер ҳәм қосымшалар киргизий ҳаққында»ғы Өзбекстан Республикасы нызамы көрип шығылды.

Нызам менен Жынаят кодекси, Жынаят-процессуал кодекси, сондай-ақ, Хәкимшилик жуўапкершилик ҳаққындағы кодекске өзгерислер ҳәм қосымшалар киргизилмекте.

Жынаят кодекси «Жер участкаларын алып қойый тәртибин бузыў» ушын жуўапкершилик белгиленген бес бөлимнен ибарат 173¹-статьясы менен толықтырылмақта. Усы статьяның биринши бөлиmine бола, жер участкаларын алып қойый тәртибин бузыў, усындай ҳәрекетлер ушын хәкимшилик жаза қолланылғанынан кейин жүз берилген болса, базалық есаплаў муғдарының еки жүз есесинен еки жүз елий есесине шекемги муғдарда жәрима ямаса үш жүз сааттан үш жүз алпыс саатқа шекем мәжбүрий жумыслар ямаса еки жылға шекем мийнет арқалы дүзетиў жумыслары менен жаза белгилеў нәзерде тутылмақта.

Статьяның екинши бөлиминде болса жуўапкершиликти қыйынласытырылған жағдайлар көрсетилген болып, жер участкаларын имарат, басқа да объектлер, объект ямаса

тереклер ямаса олардың бөлімлерін, зиянның орны усы мүлктің базар бағасы бойынша алдыннан хәм толық қапланбаған халда бузып таслауға себеп болса, бундай хәрекетлер ушын хәкімшилик жаза қолланылғанынан кейін ямаса бир қанша муғдарда зиян келтирген халда жүз берилсе, белгили бир хуқықтан шекленген халда үш жылға шекем еркинен айырыу менен жазаланады.

Статьяның үшінши бөлімінде тап усындай хәрекетлер көп муғдарда зиян жеткерген халда жүз берилген болса, айыпкер үш жылдан бес жылға шекем еркинен айырыу хәм төртинши бөлімине мууапық, тап усындай хәрекетлер көпшилик ушын қәуипли болған усылда ямаса оғада көп муғдарда зиян жеткерген халда жүз берилген болса, бес жылдан сегиз жылға шекем еркинен айырыу менен жазаланады.

Өзбекстан Республикасының Хәкімшилик жууапкершилик хәққындағы кодекси жер участкаларын алып қойыу ушын жууапкершилик көрсетилген 61³– статьясы менен толықтырылмақта.

Нызамның қабыл етилиуи жер учатскасын алып қойыу тәртинбине әмел етпеу хәм соның ақыбетинде мүлк ийелерине зиян жеткергени ушын жууапкершиликте күшейтиу арқалы пуқара хәм исбилерменлик субъектлериниң мүлк хуқықы кепилликлери хәм нызамлы мәплерин тәмийинлеуге хызмет етеди. Нызам сенаторлар тәрпинен мақулланды.

Буннан кейін «Өзбекстан Республикасының Жынаят-процессуал кодексине жынаят процессинде қатнасыушы пуқаралардың хуқық хәм еркинликлерин қорғауды күшейтиуге қаратылған өзгерислер хәм қосымшалар киргизиу хәққынды»ғы Өзбекстан Республикасы нызамы да додалау орайында болды.

Нызам менен оғада ауыр жынаятлар бойынша уақыя жүз берген жерде тексериу, тергеу эксперименти, шахсты услау, қорғаушыдан уаз кешиу, шахсты услау процесинде өткерилетуғын жеке тексериу хәм басқа да жынаят ислегенликте гүман етилип атырған шахсқа қолланылатуғын процессуал хәрекетлерди видеожазыу арқалы жазып алыу шәрт екенлиги белгиленбекте.

Қорғаушыдан ұаз кешиў процеси мәжбүрий тәртипте видеожазыў арқалы жазылыўы нәзерде тутылып атырғанын айрықша атап өтиў зәрүр. Өз гезегинде видеожазыў материаллары мәлимлемеге қосымша етиледи. Соның менен бирге, қорғаушының қорғау астындағы шахс пенен жеке ушырасыўының видеожазыў арқалы жазылыўына жол қойылмайтуғынлығы белгиленди.

Нызамның қабыл етилиўи жәбирлениўшилер, гуўалар ҳәм жынаят процесиниң басқа қатнасыўшыларының ҳуқық ҳәм еркинликлериниң қорғалыўын бекемлейди. Сенаторлар нызамды мақуллады.

Соң «Ташкент қаласы ҳәм Ташкент ўәлаятында турақлы прописка етилиўи лазым болған шахслар – Өзбекстан Республикасы пуқаралары категорияларының дизими ҳаққынды»ғы Өзбекстан Республикасының Нызамына өзгерислер ҳәм қосымшалар киргизиў ҳаққында»ғы Өзбекстан Республикасы нызамы көрип шығылды.

Атап өтилгениндей, бул нызамда системаны реформалаўға қаратылған жаңалықлар нәзерде тутылмақта. Атап айтқанда, «турақлы прописка» сөзлери «жасаў орны бойынша дизимге алыў» сөзлерине алмастырылмақта. Буннан тысқары, пуқараларға тек биринши ҳәм екинши дәрежедеги туўысқанлары жасап турған мәнзилге емес, ал олардың ийелигинде болған басқа мәнзилдеги турақ жай майданына да турақлы дизимге алыў имканияты жаратылмақта. Қалаберсе, ерли-зайыптың некеден кейин бир жыл даўамында биргелитке жасаў шәрти ҳәм бир жыл ишинде неке бийкар етилген жағдайда прописканы жоғалтыў бойынша қағыйдалар бийкар етилмекте.

Олий Мажлис палаталары, Өзбекстан Республикасы Президенти, Министрлер Кабинети тәрәпинен ямаса Өзбекстан Республикасы Президенти менен келисилген ҳалда лаўазымларға сайланған, тайынланған, тастыйықланған пуқаралар ҳәм мәмлекетлик ҳәкимият уйымларына, мәмлекетлик ҳәм хожалық басқарыў уйымларына, республикалық әҳмийетке ийе басқа да мәмлекетлик шөлкемлерге жумысқа усыныс етилип атырған жоқары тәжирийбели қәнигелер, тар қәнигеликтеги қәнигелер, сондай-ақ, олардың шаңарақ ағзалары белгиленген тәртипте турақлы прописка

етилгеннен соң, олар басқа жұмысқа өтиўи ямаса лаўазымынан азат етилиўи жасаў орны бойынша турақлы дизимнен шығарылыўына алып келиўине байланысly қағыйда шығарып тасланбақта.

Мәмлекетлик ҳәкимият уйымларында, мәмлекетлик ҳәм хожалық басқарыўы уйымларында ҳәм басқа да мәмлекетлик шөлкемлерде үзликсиз бес жыл ҳәм оннан аслам болған дәўир ўақтында жұмыс алып барып атырған хызметкерлер (техникалық, хызмет көрсететуғын ҳәм өндирис хызметкерлеринен тысқары) тийисли уйым ямаса шөлкем басшысының мағлыўматнамасына бола, сондай-ақ, олардың шаңарақ ағзаларына турақлы дизимде турыў бойынша жаңа бәнт киргизилмекте.

Усы нызам менен Өзбекстан Республикасы пуқараларының пайтахтта турақлы дизимге алыныўы тәртип-қағыйдалары либералластырылады. Сенаторлар тәрөпинен нызам мақулланды.

Буннан кейин сенат ағзалары «Өзбекстан Республикасының Хәкимшилик жуўапкершилик ҳаққындағы кодексине қыйтақ жер участкаларынан ақылға уғрас пайдаланылыўын тәмийинлеўге қаратылған қосымшалар ҳәм өзгерислер киргизиў ҳаққында»ғы нызамды додалады.

Нызам менен Хәкимшилик жуўапкершилик ҳаққындағы кодекс жерге ийелик етиўшиниң усынысына тийкарланып белгиленген аўыл хожалығы егинлерин егий ҳаққында рәсмий ескертилгенине қарамастан қыйтақ жер участкасынан тийкарсыз түрде ақылға уғрас пайдаланбағанлығы ушын жуўапкершиликти нәзерде тутатуғын 65¹ – статья менен толықтырылмақта.

Бирақ, бул норма әмелиятта түрлише талланыўына алып келиўи мүмкин. Соның ишинде, ондағы қыйтақ жер участкасынан «тийкарсыз түрде» ямаса «ақылға уғрас» пайдаланбағаны ямаса «нәтийжесиз» пайланыў сыяқлы түсиниклер нызам ҳүжетлеринде ашылып берилмеген. Бул болса тийисли уйымлар тәрөпинен жуўапкершиликке тартыўда коррупция ҳәм басқа да өз мәплеринен пайдаланыўға тийкар жаратады.

Ҳазирги күнде мамлекетимиз басшысының көрсетпесине тийкарланып ислеп шығылып атырған «Жеке меншик қыйтақ жер хожалығы хаққында»ғы нызам жойбарында жоқарыдағы сыяқлы нызам хужжетлеримизде түсиниксиз мәселелерди ашып бериў, жеке меншик қыйтақ жерден нәтийжели пайдаланыў хәм халықтың дәраматын арттырыў мәселелерине айрықша итибар қаратылмақта.

Нызам менен Хәкимшилик жуўапкершилик хаққындағы кодекске киргизилип атырған қосымша тез күнлерде өзиниң актуаллығын хәм әхмийетин де жоғалтады. Усы жағынан нызамнан бас тартыў хаққында қарар қабыл етилди.

Соң «Мәмлекетлик бажы хаққында» Өзбекстан Республикасы Нызамына өзгерислер хәм қосымшалар киргизий хаққында»ғы Өзбекстан Республикасы нызамы көрип шығылды.

Нызам менен Өзбекстан Республикасында турақлы жасайтуғын хәм республиканың басқа регионларында турақлы пропискаға ийе болған Өзбекстан Республикасының пуқаралары тәрепинен Ташкент қаласы хәм Ташкент ўәлаятындағы жаңадан қурылған жайларда көшпес мүлк алды-саттысы шәртнамаларын рәсмийлестириў ушын мәмлекетлик бажының айрықша ставкасы бийкар етилмекте.

Буннан тысқары, нотариал әмелиятта, атап айтқанда, келисимлерди тастыйықлаған хәм мийрас жумысларын рәсмийлестиргени ушын мәмлекетлик бажыны өндириўдиң өзине тән өзгешеликлерине анықластыратуғын өзгерислер хәм қосымшалар киргизилмекте. Нотариал хәрекетлерди әмелге асырғаны ушын болса өндирилетуғын айырым мәмлекетлик бажы төлемлериниң муғдарлары оптималластырылмақта.

Соның менен бирге, «Жумыстың айырым түрлерин лицензиялаў хаққында»ғы нызамға муўапық лицензия бергени хәм оның әмел етиў мүддетин созғаны ушын мәмлекетлик бажы өндирилиўи бойынша нызамға тийисли қосымша киргизилмекте.

Оған бола, «Мәмлекетлик бажы хаққында»ғы нызамға адвокатлық структуралары, олардың шөлкемлестириўшилик хужжетлерине киргизилген өзгерислер хәм қосымшалар, юридикалық

мәсләхәтханалардың режелерин мәмлекетлик дизимнен өткергени хәм юридикалық мәсләхәтханаларды есапқа алғаны ушын өндирилетуғын мәмлекетлик бажының ставкалары бойынша қосымша киргизилмекте.

Нызамның қабыл етилиуи мәмлекетлик бажының ставкалары оптималластырылыуы хәм мәмлекетлик бажыны өндириуидиң өзине тән белгилери анықластырылыуына хызмет етеди. Сенаторлар нызамды мақуллады.

Соң «Баспа жумысы ҳаққында»ғы Өзбекстан Республикасы нызамы көрип шығылды.

Атап өтилгениндей, Өзбекстан Республикасы Президентиниң 2020-жыл 16-марттағы «Баспа хәм полиграфия тарауын буннан былай да раўажландлырыуға байланыслы қосымша илажлар ҳаққында»ғы қарарында 2020-жыл 1-июльден баслап баспа жумысын лицензиялау хәм полиграфия жумысын әмелге асыруу ушын руқсат бериу тәртиплерин бийкар етип, баспа хәм полиграфия жумысын баслағанлығы ҳаққында ўәкилликли мәмлекетлик уйымды хабардар етиу системасын енгизиу белгиленген. Усы карардың талапларынан келип шығып, нызамдағы лицензиялауға байланыслы нормаларды шығарып таслау талап етиледі.

Сондай-ақ, сенаторлар нызамда электрон баспа өнимин таярлау хәм тарқатыу тәртибин нәзерде тутатуғын нормалардың жоқ екенлигине итибар қаратты. Буннан тысқары, мәмлекетимизде динний мазмундағы материалларды таярлауға Министрлер Кабинети жанындағы Дин ислери бойынша комитет тәрәпинен өткерилген экспертизадан кейин ғана жол қойылады. Нызамды усы көзқарастан жаңа нормалар менен толықтыруу зәрүр, деп табылды.

Жоқарыдағыларға тийкарланып, «Баспа жумысы ҳаққында»ғы Өзбекстан Республикасы нызамын бийкарлау ҳаққында қарар қабыл етилди.

Оннан соң сенаторлар Өзбекстанның Евразия экономикалық аўқамы (ЕАЭА) менен бирге ислесиуи мәселесин көрип шықты.

Бурын хабар етилгениндей, Министрлер Кабинети тәрәпинен берилген мағлыұматлар хәм есап-санақлар Сенат комиететлери хәм арнаўлы жумысшы топар мәжилислеринде жетекши эксперт хәм қәнигелердиң қатнасыўында терең таллаўлар тийкарында додаланды.

Буннан тысқары, Қарақлпақстан Республикасы Жоқарғы Кеңеси, халық депутатлары ўәлаятлық, Ташкент қалалық және районлық хәм қалалық Кеңеслери тәрәпинен де додаланды. Жалпы мәжилисте де бул мәселе қызғын пикир-таласларға себеп болды.

ЕАЭА шеңберинде бирге ислесиўди жолға қойыў тәрәпдарларының пикирине бола, бул шөлкем менен бирге ислесиў сыртқы саўда көлеминиң өсиўине, елимизде ири инвестициялық жойбарларды әмелге асырыў, аймақлық кластерлер, санаат хәм саўда зоналарын шөлкемлестириўде регионлараралық байланысларды раўажландырыў имканиятларын буннан былай да кеңейтеди.

Соның менен бирге, аўыл хожалығы өнимлерин ЕАЭАға ағза мәмлекетлерге бажыхана рәсмийлестириўин әмелге асырмай экспорт етиў имканияты жаратылады.

Және бир итибарлы тәрәпи сонда, ЕАЭА менен бирге ислесиў транспорт-коммуникация хәм жүклер транзити тараўындағы мәплерине унамлы тәсир етеди. ЕАЭАға ағза мәмлекетлерде өз жумысын ислеп атырған пуқараларымызға кеңнен имканият жаратады.

Өзбекстанның ЕАЭАда «бақлаўшы мәмлекет» сыпатында қатнасыўы усы шөлкем шеңберинде алып барылып атырған жумыслардан хабардар болыўы хәм нәтийжеде таллаўлар тийкарында дурыс шешим қабыл етиў имканиятын береді.

Қарсы даўыс берген сенаторлар экономикамыздың бир қатар тармақларында өндирис пәтлериниң төменлеўи, белгили бир дәрежеде жумыс орынларының жоқ болыўы, инвестициялық жумыс хәм санааттағы модернизация процесслериниң төменлеўине алып келиўи мүмкин екенлигин билдирди. Сондай–ақ, белгили бир дәўирде жергиликли ислеп шығарыўшылар өнимлериниң бақалары артыўына,

олардың бәсекиге шыдамлылығына унамсыз тәсир етиўи және ишки базарда импорт өнімлери көлеминиң көбейиўин де атап өтти. Буннан тысқары, республиканың саўда сальдосы ҳәм төлем балансы жағдайының төменлеўи қәўпи бар екенлиги атап өтилди. Елимиз мәплери ушын Жәхән саўда шөлкемине ағзалық мәселеси әҳмийетлирек екенлиги де айтып өтилди.

Қызғын ҳәм ашық пикирлесий жуўмағында сенаторлар Өзбекстан Республикасының ЕАЭАда «бақлаўшы мәмлекет» статусында қатнасыў усынысын мақуллады.

Бул мәселе бойынша Олий Мажлис Сенатының тийисли қарары қабыл етилди.

Күн тәртибиндеги гезектеги мәселе 2017-2021-жыллары Өзбекстан Республикасын раўажландырыўдың бес тийкарғы бағдары бойынша Хәрекетлер стратегиясын «Илим, мәрипат ҳәм санлы экономиканы раўажландырыў жылы»нда әмелге асырыўға байланыслы мәмлекетлик бағдарламаның 2020-жыл биринши шерегиндеги орынланыўы бойынша Министрлер Кабинетиниң есабы көрип шығылды.

Улыўмалық қуны 18,2 триллион сум ҳәм 10,3 миллиард АҚШ долларына тең жойбарларды әмелге асырыў нәзерде тутылған Мәмлекетлик бағдарламаның орынланыўын тәмийинлеў ҳәм турақлы мониторинг алып барыў бойынша Хүкиметте бир пүтин системаның жаратылғанын атап өтиў орынлы. Пандемия дәўиринде республикамызда макроэкономикалық турақлылық ҳәм экономика тармақларының үзликсиз ислеўин тәмийинлеў, халық дәраматларының кескин төменлеп кетиўиниң алдын алыў мақсетинде Қаржы министрлиги жанында 10 триллион сум муғдарындағы Кризиске қарсы гүресий қоры шөлкемлестирилип, бир қатар әмелий илажлар көрилген.

Бағдарламаға муўапық усы жылдың биринши шерегинде әмелге асырылыўы белгиленген 15 бәнттен 3 еўиниң орынланыў мүддети создырылған. Бул мәселе бойынша тийисли қарар қабыл етилди.

Соң сенаторлар Өзбекстан Республикасы Олий Мажлиси Инсан хуқықлары бойынша ўәкилиниң (омбудсманның) 2019-жылдағы жумысы

хаққындағы есабын тыңлады.

Атап өтилгеніндей, Ұәкил хәм оның регионаллық ӯәкиллери тәрeпинен 8 тийкарғы тараў бойынша жұмыслар исленген. Атап айтқанда, инсан хуқықлары хаққындағы миллий нызам хуҷжетлерин жетилистириў, оған әмел етилиўин мониторинг етиў, пуқаралардың мүрәжатларын көрип шығыў, халық хәм мәмлекетлик уйымлардың ӯәкиллериниң хуқықый санасын хәм хабардарлығын арттырыў бойынша әхмийетли илажлар әмелге асырылған.

Буннан тысқары, инсан хуқықларын хәм еркинликлерин қорғаў тараўында халықаралық бирге ислесиў, жазаны орынлаў мәкемелерине турақлы кирип турыў арқалы қыйнаў хәм басқа да аяўсыз, адамгершиликке жат ямаса қәдир-қымбатты кемситетуғын мүнәсибет және жазаның түрлерин қолланыўдың алдын алыў тараўында бир қатар жұмыслар исленген. Мониоринг даўамында қамақта сақланып атырған шахслар менен жәмәәтлик тәртипте 3000 мыңнан аслам ушырасыўлар хәм 248 адам менен жеке тәртипте сөйлесиўлер өткерилген.

Сондай-ақ, мәжилисте сенаторлар тәрeпинен Омбудсманның есабы сын көзқарастан таллаў түринде көрип шығылды. Атап айтқанда, Ұәкил тәрeпинен шағымларды көрип шығыў ушын ӯәлаят хәкимлерине 773 сораў хаты жиберилген болса-да, олардың 180 нен асламына өз ӯақтында жуўап берилмеген. 134 сораўға республикадағы министрликлер хәм уйымлар тәрeпинен мүнәсибет билдирилмеген. Бул мәселелерге жуўапкершликсиз пенен қатнас жасаған министрликлер хәм уйымларға тийисли илаж көриў бойынша Парламент палаталарына тийисли тәртипте мәлим етилиўи зәрүрлиги бойынша сөз болды.

Соның менен бирге, хуқық қорғаў уйымлары тәрeпинен жынаятта гүман етилетуғынлар хәм тутқындағыларға нызамсыз тәсир илажлары көрилгенлиги хаққында 138 шағым келип түскенлиги, бундай унамсыз жағдайлардың тек ақыбетлерине ғана илаж көриў менен шеклениў емес, ал оларға алып келетуғын себеп хәм шараятларды сапластырыўға қаратылған системалы жұмысларды алып барыў зәрүрлиги атап өтилди.

Инсан ҳуқықлары, еркинликлери ҳам низамлы меплериниң бузылуына алып келетуғын себеп және шараятларды анықлау нәтийжелерине муўапық мәмлекетлик ҳәкимият ҳам басқаруу уйымлары ўәкиллериниң мәлимлемесин тыңлау мәселесин көрип шығыу ҳаққындағы усыныс пенен Олий Мажлис палаталарының комитетлерине мүрәжат етиў ўәкиллигин әмелге асыруу, Олий Мажлис палаталарының парламентлик қадағалаўды әмелге асырууға байланысly илажларында қатнасуу, оларға көрип шығылып атырған мәселелер бойынша материалларды берий ҳуқықынан нәтийжели пайдаланыу тапсырылды.

Және бир тәрәпи, 2019-жыл даўамында мәмлекетлик ҳам жәмийетлик талаплар ушын жер участкаларын алып қойуу, пуқаралар өз ўақтында басқа турақ жай менен тәмийинленбеген ҳалда алып қойылғанлығы жағдайларының алдын алыуда Инсан ҳуқықлары бойынша ўәкил ҳам оның регионаллық ўәкиллери тәрәпинен өз ўақтында тийисли мәмлекетлик уйымлар ҳам жергиликли мәмлекетлик уйымлар менен бирге ислесиў жумысларын алып баруу зәрүрлиги атап өтилди. Атап айтқанда, Омбудсманның жумысын буннан былай да жетилистириу, инсан ҳуқықларын ҳам еркинликлерин қорғау және қоллап-қуўатлауға байланысly бир қатар усыныслар билдирилди. Бул мәселе бойынша Сенаттың тийисли қарары қабыл етилди.

Жалпы мәжлисте Өзбекстан Республикасы Бас прокуроры прокуратура уйымларының 2019-жылдағы жумысы ҳаққындағы есабы да тыңланды.

Атап өтилгениндей, Өзбекстан Республикасы Президентиниң көрсетпелери тийкарында прокуратура уйымларын коррупциядан жырақ, ҳақыйқый халық прокуратурасына айландыруу, жумыс нәтийжелелигин түп-тийкарынан арттыруу бойынша бир қатар илажлар көрилген. Бәринен бурын, ҳадал, садық ҳам профессионал хызметкерлердиң корпусын қәлиплестириуға байланысly илажларды әмелде қолланыу басланған.

Низамлардың орынланыуы үстинен қадағалаўды тәмийинлеу мақсетинде пуқараларға мәнзилли жәрдем көрсетиу, оларды қыйнап

атырған машқалаларды әмелде сапластырыуға да айрықша итибар қаратылған.

Буннан тысқары, исбилерменликти раўажландырыу, экспортты кеңейтиу, сырт ел инвестицияларын тартыу сыяқлы турмыслық әҳмийетли мәселелерге тийкарғы әҳмийет берилип, 15 мыңнан аслам исбилерменниң бузылған ҳуқықларының тиклениуи ҳәм машқалаларының сапластырылыуы тәмийинленген.

Прокуратура уйымларының жумысын талланыу соны көрсетпекте, 2019-жылы билимлендириу тараўында тексерилген министрликлер менен уйымлардың 93 процентинде 16,7 миллиард сумлық финанслық нызам бузылыушылықлар анықланып, бул көрсеткиш 2018-жылға салыстырғанда 2,5 есеге көбейген.

Соның менен бирге, нызамлардың орынланыуына тиккелей жуўапкер уйымлар тәрәпинен оларға жүкленген ўазыйпалардың толық орынланбағанлығы орынларда көплеген машқалалардың келип шығыуына себеп болғанлығы анықланған. Мәселен, пуқаралардың турақ жайларының бузылыуы мүнәсибети менен тийисли компенсация төлемлериниң өз ўақтында ҳәм толық берилмеуи, тереклердиң нызамсыз кесилиуи, халықтың ҳақылы наразылықларына себеп болған. Бул бойынша прокурор тексерийулериниң ҳәм дәслепки тергеу даўамында жәми 2,3 триллион сум зыянлардың өндирилиуине ерисилген.

Бирақ экономикалық жынаятлар бойынша тергеу процесинде жынаятты ашыу менен бирге, жеткерилген зыянды өндириу, яғнай урланған материаллық байлықларды таўып, нызамлы ийесине қайтарыуда кемшиликлер бар. Сонлықтан, сенаторлар тәрәпинен «Абат аўыл» ҳәм «Абат мәҳәлле» бағдарламаларында белгиленген илажлардың орынланыуы, әсиресе, қурылыс жумысларының сапасына ҳәм талапларына жуўап бериуи бойынша турақлы қадағалау орнатуу зәрүрлиги көрсетилди.

Қурылыс тараўында коррупцияға байланыслы белгилер ақыбетинде жүз берип атырған бүлгиншиликлер, олардың себеплери менен шараятларды сапластырыу мәселелери кеңнен додаланды.

Прокуратура уйымлары бул мәселелерде өз қадағалауын буннан былай да күшейтүи, оларға нызамлар менен берилген ўәкилликлерден кеңнен пайдаланыў зәрүрлиги атап өтилди.

Сондай-ақ, мәжилисте прокуратура уйымлары елимизде нызам үстинлигин тәмийинлеў хәм нызамлылықты беккемлеў бойынша жумыс нәтийжелилигин буннан былай да арттырыў зәрүрлиги көрсетилип, тийисли ўазыйпалар бойынша көрсетпелер берилди. Бул мәселе бойынша Сенаттың тийисли қарары қабыл етилди.

Соң Өзбестан Республикасы Орайлық банкинің 2019-жылдағы жумысы ҳаққындағы Орайлық банк Басқармасы Баслығының есабы тыңланды.

Орайлық банк тәрәпинен ишки базарда баҳалардың турақлылығын тәмийинлеў бағдарында экономикадағы инфляциялық процесслерди жылаўлаў және инфляция дәрежесине монетар факторлардың тәсирин азайтыўға қаратылған пул-кредит сиясатын әмелге асырыў бойынша жумыслар ҳаққында мағлыўмат берилди.

Атап өтилгениндей, есап бериў жылында социаллық бағдарламалар шеңберинде халықтың турақ жай шараятларын жақсылаў және исбилерменлик жумысын финанслық қоллап-қуўатлаў жумысларына айрықша итбар қаратылған. Қала берди, инвестициялық орталықты жақсылаў хәм экономикада узақ жыллар даўамында қәлиплескен инвестициялық жеделликти жоқары дәрежеде услап турыў мақсетинде сырт ел хәм миллий валютада ажыратылған кредит қаржыларының көлеми көбейген. Соның ишинде, 2019-жылы коммерциялық банклер тәрәпинен сырт ел кредит линиялары есабынан 2,1 миллиард АҚШ доллары муғдарында кредитлер ажыратылған.

Өткен жыл даўамында коммерциялық банлердің экономикаға ажыратылған жәми кредит қойылмалары 1,6 есеге көбейип, 2020-жыл 1-январь ҳалатына 208,6 триллион сумды қураған. Атап айтқанда, 2019-жылы исбилерменлик субъектлерине ажыратылған кредитлер 1,5 есеге артып 58,4 триллион сумға жеткен. Соның менен бирге, физикалық тәрәплерге ажыратылған кредитлердің қалдығы 1,6 есеге көбейген. Бул болса усы жылдың 1-январь

ҳалатына 40 триллион сумды қураған.

Сондай-ақ, халықтың бәнтлигин тәмийинлеу хәм шаңарақлық исбилерменликти раўажландыруға қаратылған социаллық бағдарламалар шеңберинде жәми 7,6 триллион сум, соның ишинде, тиккелей физикалық тәреплерге 4,9 триллион сум муғдарында жеңиллетилген кредитлер ажыратылған.

Банк системасында ликвидликти нәтийжели тәртипке салу, экономиканы кредитлеу көлеминиң өсиу пәтин тең салмақлы етиу және кең көлемли коммуникациялық сиясат алып бару арқалы экономикадағы инфляциялық басымлар менен күтилмеген жағдайларды азайтуға қаратылған илажлар әмелге асырылған.

Мәжилисте сырт ел тәжирийбесинен келип шығып, төлемли системаның турақлылығын хәм раўажланыуын тәмийинлеу мақсетинде Орайлық банк және банклердиң жумысына байланыслы қабыл етилген нызамларға муўапық, 2020-жылы Орайлық банк тәрепинен айрықша итибар қаратылуы зәрүр болған бир қатар ўазыйпалар да додаланды. Бул мәселе бойынша Сенаттың тийисли қарары қабыл етилди.

Буннан соң Өзбестан Республикасы Есап палатасының 2019-жылдағы жумысы ҳаққындағы есабы да тыңланды.

Атап өтилгениндей, Есап палатасы өткен жылдағы жумысы даўамында мәмлекетлик бюджеттиң орынланыуы, бюджет қаржыларынан мақсетли хәм нәтийжели пайдаланыу үстинен қадағалау алып барған. Президент тапсырмаларының орынланыуы, стратегиялық кәрханалардың қатнасыуындағы инвестициялық жойбарлар сыяқлы мәселелер бойынша қадағалау хәм таллау илажларын әмелге асырған.

Атап айтқанда, Мәмлекетлик бюджетке қосымша 2,7 триллион сумлық дәрадат дәректери анықланып, белгиленген қосымша дәрадат дәректериниң аймақлар бойынша толық тәмийинлениуинде әмелий жәрдем көрсетилген. Бюджет қаржыларынан 1,1 триллион сумлық нызамсыз хәм нәтийжесиз қәрежетлер анықланып, соннан 150 миллиард сумының сапластырылуы тәмийинленген.

Буннан тысқары, Өзбекстан Республикасы Президентиниң тапсырмалары, жоқары дәрежедеги сапарларының жуўмағы бойынша ерисилген 4 мыңнан аслам дерлик 130 миллиард АҚШ доллары баҳасындағы келисимлердиң әмелге асырылыўы бойынша қадағалаў алып барылған. Есап бериў жылында бир қатар кәрханалар ҳәм мәкемелер тәрәпинен мәмлекетлик сатып алыўларға байланыслы нызам ҳужжетлерине әмел етпей, тиккелей шәртнама арқалы 19,9 миллиард сум артықша жумсалғанлығы, импорт көлеминиң 24,9 процентке артып кеткенлиги, сыртқы саўдада кери қалдық дерлик 7 миллиард долларға жеткенлиги анықланған.

Сондай-ақ, мәжилисте сенаторлар тәрәпинен Есап палатасының жумысын жетилистрийўге байланыслы усыныслар билдирилди. Атап айтқанда, Сенат пенен биргеликте бюджет ҳәм бюджеттен тысқары қаржылар түсимлериниң толық екенлигин системалы түрде үйрениў ҳәм дәрамаатларды көбейтиў резервлерин анықлаўда заманагөй мәлимлеме технологияларын кеңнен қолланған ҳалда аралықтан қадағалаўды әмелге асырыў мақсетке муўапық екенлиги атап өтилди. Усы мәселе бойынша Олий Мажлис Сенатының тийисли қарары қабыл етилди.

Соң Сенат ағзалары биринши мәрте Инсан ҳуқықлары бойынша Өзбекстан Республикасы Миллий орайының 2018-2019-жыллары инсан ҳуқықлары бойынша халықаралық миннетлемелерге әмел етилиўиниң жағдайына байланыслы мәлимлемени тыңлады.

Атап өтилгениндей, Өзбекстан инсан ҳуқықлары тараўындағы 70 тен аслам халықаралық ҳужжетке. соның ишинде, БМШтың 6 тийкарғы шәртнамалары ҳәм 4 факультативлик протоколына қосылған. Бул халықаралық ҳужжетлердиң орынланыўы бойынша миллий баянатлар БМШтың Инсан ҳуқықлары бойынша кеңеси ҳәм шәртнамалық комитетлерине турақлы түрде усынылып барылған.

Кейинги дәўирде, әсиресе. Өзбекстан парламенти тәрәпинен инсан ҳуқықлары бойынша әҳмийетли халықаралық-ҳуқықый ҳужжетлер ратификацияланды. Атап айтқанда, Халықаралық мийнет шөлкеминиң 4 конвенциясы, Пүткил жер жүзилик интеллектуаллық мүлк шөлкеминиң 3 шәртнамасы ҳәм басқа да бир қатар халықаралық

хўжжетлер тастыйықланды.

Елимизде усы халықаралық хўжжетлерде беккемленген инсан хуқықларына ҳәм еркинликлерине байланыслы нормаларды миллий нызамшылыққа имплементациялаў, инсан хуқықлары бойынша миллий институтларды раўажландырыў бағдарында бир қатар унамлы жумыслар әмелге асырылған. Сондай-ақ, инсан хуқықларын қорғаўда пуқаралық жәмийети институтларының ролин арттырыўға айрықша итибар қаратылмақта.

Буннан тысқары, Өзбекстанның басламалары БМШ дәрежесинде қоллап-қуўатланғанлығы атап өтилди. Атап айтқанда, БМШ Бас Ассамблеясы тәрәпинен «Мәрипат ҳәм диний кеңпейиллик» резолюциясының қабыл етилиўи Президентимиз тәрәпинен усы халықаралық шөлкемнің 73-сессиясында алға қойылған баслама турмысқа енгизилгенинің әмелий белгиси болып есапланады.

2018-жыл ноябрь айында Самарқанд қаласында Азия регионында биринши мәрте Инсан хуқықлары бойынша Азия форумында БМШ Бас Ассамблеясының 73-сессиясының хўжжети сыпатында тастыйықланған Инсан хуқықлары бойынша Самарқанд декларациясы, сондай-ақ, 2019-жылы болса Ислам бирге ислесиў шөлкемине ағза мәмлекетлерде жаслар хуқықлары ҳаққындағы Ташкент декларациясы қабыл етилди.

Сондай-ақ, мәжилисте Өзбекстан 2021-2023-жылларға болған дәўирде БМШтың Инсан хуқықлары бойынша кеңесине ағзалық ушын кандидатурасын алға қойғанын есапқа алып, бул бойынша унамлы нәтийжеге ерисиў ушын тийисли барлық сиясий-дипломатиялық илажларды әмелге асырыў зәрүрлиги көрсетип өтилди. Бул мәселе бойынша Сенаттың тийисли қарары қабыл етилди.

Соң ҳәкимлер тәрәпинен нызам хўжжетлериниң талапларына әмел етпей қарарларды қабыл етиў жағдайы бойынша Министрлер Кабинетине парламентлик сораўды жиберий ҳаққындағы мәселе де көрип шығылды.

Сенаттың суд-хуқық мәселелери ҳәм коррупцияға қарсы гүресий комитети тәрәпинен ҳәкимлердиң нызам хўжжетлери талапларына

муўапық қарарлар қабыл етиў жағдайы үйренилди. Таллаўларға муўапық, бир ғана 2019-жылдың өзінде хәкимлердиң 3400 ден аслам қарарлары ҳақыйқый емес, деп табылған. Хәкимшилик судлар тәрәпинен бул бойынша 2019-жылы жәми 2 992 ис көрилген болып, олардың 1 255 и (42 процент) қанаатландырылған. 2020-жылдың январь-февраль айларында болса 552 ис көрилген хәм олардың 248 и ямаса 45 проценти қанаатландырылған.

Келтирилген санлар соны көрсетип турыпты, мүрәжатлардың саны 10 процентке, оларды қанаатландырыў болса, яғный хәкимлердиң қарарларын ҳақыйқый емес деп табыў 3 процентке көбейип, бундай мүрәжатлардың дерлик 50 проценти қанаатландырылған.

Бул бойынша пуқаралардың наразы болып мүрәжат етиў саны хәм хәкимлердиң нызам хұжетлериниң талапларына әмел етпей қарарлар қабыл етиў жағдайлары көбейген.

Район, қала хәкимлери ўәкилликке ийе болмаса-да, нызамға қайшы түрде имараталарды балансқа алыў ҳаққында, жер участкасын ажыратыў ўәкиллиги оларға берилмеген нормативлик-хуқықый хұжетлерге тийкарланған ҳалда ажыратылып атырған жер майданын толық үйренилиўин тәмийинлемей жер ажыратыў бойынша қарарлар қабыл еткен.

Сондай-ақ, нызам хұжетлерине бола жер участкаларының нызамға қарсы түрде алып қойылғанлығы мүнәсибети менен мүлк ийелерине зыян жеткергени ушын лаўазымлы шахсларға жуўапкерлик мәселелери қатаң белгиленбеген, ең әҳмийетлиси, оған хуқық қорғаў хәм басқа да мәмлекетлик уйымлар тәрәпинен өз ўақтында мүнәсип итибар берилмеген.

Мүлк ийелериниң мүлкиниң сатылыўы ҳаққында ескертиўдиң алты айлық мүддетине әмел етпеў, мүлкшилик объекти ушын компенсация қаржыларын төлемей ямаса баҳасы бойынша тең мүлкти бермей мәжбүрий шығарып жиберий әдеттеги жағдайға айланған.

Жергиликли ҳкимият уйымлары ўәкиллериниң мүлк ийелерине көпшилик жағдайда қопал мүнәсибетте болыўы халықтың социаллық кейпиятына зыян жеткеретуғын фактор болмақта.

Бул мәселе бойынша Өзбекстан Республикасы Министрлер Кабинетине парламентлик сораўды жиберий бойынша Сенаттың тийисли қарары қабыл етилди.

Соң Сенат ағзалары Өзбекстан Республикасы Президентиниң «Экономиканы раўажландырыў ҳәм кәмбағаллықты қысқартыўға байланысly мәмлекетлик сиясатты түп-тийкарынан жаңалаў илажлары ҳаққында»ғы пәрманын тастыйықлады.

Буннан тысқары, мәжлисте Олий Мажлис Сенаты Кенгашиниң қарарлары да тастыйықланды.

Соның менен Өзбекстан Республикасы Олий Мажлиси Сенатының төртинши жалпы мәжлиси өз жумысын жуўмақлады.

Өзбекстан Республикасы

Олий Мажлиси Сенатының

Мәлимлеме хызмети